

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060102

DOM
2021-03-19
Stockholm

Mål nr
M 455-20

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Vänersborgs tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2019-12-13 i mål nr M 3918-18, se bilaga A

PARTER

Klagande

Hättsjön Förvaltning AB

Ombud: Advokat A L

Motparter

1. Länsstyrelsen i Örebro län

2. Karlskoga kommun

3. C B

4. M B

5. C D E

6. Karlskoga golfklubb

Dok.Id 1665168

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00		måndag – fredag
103 17 Stockholm		08-561 675 50		09:00–16:30
		E-post: svea.hovratt@dom.se		
		www.svea.se		

7. Lowriders

8. Moelven Valåsen AB

9. H J N

10. Skandinaviska Pol Salt Aktiebolag

SAKEN

Ansökan om tillstånd till ombyggnad och drift av Valåsens kraftstation m.m. i
Karlskoga kommun

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

1. Mark- och miljööverdomstolen ändrar mark- och miljödomstolens dom endast på så
sätt att villkor 4 ska ha följande lydelse:

Förbi dammen till Valån ska det släppas en minimitappning enligt följande:

0,20 m³/s 1 november – 31 mars

0,50 m³/s 1 april – 31 maj

0,35 m³/s 1 juni – 30 september

0,75 m³/s 1 oktober – 31 oktober

Eller tillrinningen om den är lägre. Minimitappningen ska släppas till Valån och
genom fiskvägen när den har byggts.

2. Mark- och miljööverdomstolen avslår överklagandet i övrigt.

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Hättsjön Förvaltning AB har yrkat i första hand att Mark- och miljööverdomstolen ska ändra villkor 4 avseende minimitappning enligt följande:

Förbi dammen till Valån ska det släppas en minimitappning enligt nedan

- 0,2 m³/s 1 november – 31 mars
- 0,5 m³/s 1 april – 31 maj
- 0,35 m³/s 1 juni – 15 september
- 0,5 m³/s 16 september – 31 oktober

eller tillrinningen om den är lägre. Minimitappningen ska släppas till Valån och genom fiskvägen när den har byggts.

Bolaget har yrkat i andra hand att kravet på minimitappning under i vart fall november månad ska ändras i enlighet med bolagets medgivande, dvs. till 0,2 m³/s.

Bolaget har vidare yrkat att tidsspannet ”16 november – 31 maj” ska ändras till ”16 november – 31 mars” samt att ordet ”reglerdammen” ska ersättas med ”dammen”.

Länsstyrelsen i Örebro län har medgett att ”16 november – 31 maj” ändras till ”16 november – 31 mars” samt att ”reglerdammen” ersätts med ”dammen” eftersom det är fråga om felskrivningar. Länsstyrelsen har i övrigt motsatt sig att mark- och miljödomstolens dom ändras.

C B och **M B** har medgett bolagets yrkanden.

Karlskoga kommun har yttrat sig men har inte angett någon inställning till bolagets yrkanden.

Övriga motparter har getts tillfälle att yttra sig men har inte hörts av.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Hättsjön Förvaltning AB har utöver vad bolaget framförde i mark- och miljödomstolen anfört i huvudsak följande:

Det fastställda villkoret är alltför långtgående med hänsyn till den avvägning som ska ske mellan miljönytta och kostnad och med beaktande av förhållandena i området, kraftverkets begränsade storlek och den produktionsförlust som tappningen innebär. Inte heller kan minimitappningens omfattning anses vara i linje med intentionerna i den nationella planen för vattenkraft och de generella nivåer för produktionsförlust som diskuteras där, eller ambitionen att bibehålla och bygga ut vattenkraften där detta kan ske utan att äventyra natur- och kulturmiljövärden. Det föreligger inga specifika skyddsvärden i vattenmiljön vid Valåsens kraftverk som kräver den högre tappningen. I bedömningen av vad som är rimlig minimitappning måste också beaktas att de ansökta åtgärderna i sig innebär en förbättring av vattenmiljön i förhållande till nollalternativet genom att ett vandringshinder rivs ut och möjlighet till faunapassage ges. Den planerade verksamheten bedöms inte äventyra att miljö kvalitetsnormen god ekologisk status 2021 ska kunna uppnås.

Utifrån de provtappningar som gjorts är det flöde som bolaget yrkat under uppvandring och lek (vår och höst) samt vinter och sommar tillräckligt för att fisk ska kunna passera den branta sträckan i Valån, för att habitatet ska vara lämpligt för lek och för att inkuberad rom och yngel ska överleva och tillväxa. Den yrkade minimitappningen kommer dessutom att överskridas många gånger per år. Minimitappningen utgör även en förhållandevis stor andel av medellågvattenföringen, MLQ, (0,13 m³/s).

Någon produktionspåverkan med en förlängd högflödestappning till den 31 maj kan inte förväntas, då kraftverket normalt kan antas vara avställt eftersom flödena ligger under lägsta vattenföring för kraftverket, dvs. allt vatten går redan i spillfåran. Däremot innebär högre tappning under november månad en betydligt större produktionsmässig förlust då november utgör en vintermånad och förlusten blir särskilt stor då nätägare tillämpar förhöjda taxor på grund av den regler- och effektnytta som småskalig vattenkraft innebär. Det finns således ett behov av vattenkraft i elsystemet. Behovet av högre

flöden enligt provtappningsrapporten uppges endast infalla under perioden september – oktober. Det är enligt länsstyrelsen under oktober månad som det är viktigast med hänsyn till vattenmiljön att säkerställa ett tillräckligt flöde i ån. Att hålla minimi-tappningen på en nivå om 0,75 m³/s i november framstår inte som lika angeläget ur denna synvinkel.

Provtappningen skedde under förhållanden där det var svårt att upprätthålla önskade flöden på grund av den begränsade mängd vatten som fanns tillgänglig. Den nya konstruktionen leder till en högre fortvarighetsnivå av vattenstånden än vad en provtappning kan åstadkomma.

Länsstyrelsen har utöver vad länsstyrelsen framförde i mark- och miljödomstolen anfört i huvudsak följande:

Om fiskvandringen vid Valåsen fungerar finns goda möjligheter att förbättra den ekologiska statusen för vattenförekomsterna uppströms. Det är flödet som kommer att vara det som avgör hur fiskvandringen kommer att fungera mellan sjön Möckeln och Valån. Det är viktigt att minimivattenföringen vid Valåsens kraftverk skapar förutsättningar för både en fungerande fiskvandring och en levande vattenmiljö i Valån.

Forssträckan vid Valåsen är mycket brant. Fisk vandrar under vår och höst. I de branta forsarna fungerar fiskvandringen endast vid högre flöden. Länsstyrelsen har bra kännedom om Valån och har sett forsarna vid Valåsen vid en mängd olika flöden. Det är även känt att fallhöjden på platsen är hög och att det därför är ett bra läge för ett mindre vattenkraftverk. Länsstyrelsen har gjort en avvägning utifrån en samlad bild och anser att 0,75 m³/s är det flöde som behövs under vår och höst för att fiskvandringen ska fungera och därmed skapa förutsättningar för att uppnå miljö kvalitetsnormen i uppströmsliggande vattenförekomster i Valåns avrinningsområde. Ett högflöde om 0,75 m³/s är inte det optimala vandringsflödet enligt provtappningen men det kan vara ett godtagbart flöde som sannolikt kan fungera för fiskvandringen.

I mindre vattendrag som Valån, som närmast kan beskrivas som en större bäck, är marginalerna för vattenlevande organismer små eftersom flödet redan från början är begränsat. Hänvisningen till att medellågvattenföringen ska användas som riktvärde bör ställas i relation till den ovanligt stora andel av vattenflödet som bortleds vid Valåsen och att forsen är lång och brant. Sökandens egen bedömning att bolaget får avstå från ca 20 % av den maximala elproduktionen för att vattenekosystemet ska fungera i Valån får betraktas som rimligt, särskilt med tanke på att prövningen berör ett litet vattenkraftverk där samhällsnyttan är begränsad. Det har inte funnits något tillstånd för vattenbortledning till Valåsens kraftverk och det var därför som verksamheten förbjöds. Allt vatten har därmed gått i Valåns naturliga fåra de senaste 10 åren.

Högflödestappningen om 0,75 m³/s är varken optimal för elproduktionen eller för fiskvandringen samtidigt som båda intressena borde kunna acceptera detta flöde. Syftet med villkoret om 0,75 m³/s är att säkerställa att fiskvandringen fungerar även de år när vattnet inte räcker till för båda intressena. Flödet kommer i många fall räcka till för både kraftverket och fiskvandringen.

Länsstyrelsen har under lång tid följt upp fiskvandringen i länet både under vår och höst. Det finns en mycket god grund för att öringens lekvandring i länet och i Valån sker under perioden 1 oktober – 15 november. Om flödesförhållandena är optimala sker det oftast under andra halvan av oktober, annars inväntar fisken vandringsbara vattenflöden och då sker vandringen senare. För det fall domstolen anser att villkor 4 ska ändras och flödet begränsas är det mest väsentliga att säkerställa ett godtagbart högflöde om 0,75 m³/s under hela oktober.

Karlskoga kommun har anfört i huvudsak följande: Det är viktigt att de åtgärder som vidtas för att värna miljön ska vara funktionella, dvs. att fiskvägen som byggs och Valåns ursprungliga sträckning ska ha så mycket vatten att det finns en ekologisk funktion kvar för de organismer som har sin livsmiljö där. Det gäller främst för migrerande arter och främst vår och höst. Om minimitappningen blir för liten är det ren förlust för både kraftverksägare och miljön.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Enligt villkor 4 i mark- och miljödomstolens dom har 31 maj angetts som sista dag för tidsperioden när minimitappningen ska vara 0,2 m³/s. Som Hättsjön Förvaltning AB och länsstyrelsen påpekat är detta en felskrivning och sista dag i denna del ska därför ändras till 31 mars. Parterna är också överens om att det är en felskrivning att det i villkoret anges ”reglerdammen” i stället för som avsett ”dammen”. Även detta ska därför ändras.

Hättsjön Förvaltning AB har yrkat att minimitappningen under höstperioden ska vara 0,5 m³/s i stället för 0,75 m³/s samt att november månad inte ska ingå i denna period utan att minimitappningen för november ska vara 0,2 m³/s.

I redovisningen av resultatet av utförda provtappningar (Valån provtappning 2013-09-13) anges att ett högt flöde bör prioriteras vid tidpunkten för uppströmsvandring av öring från nedströmsliggande sjö, sannolikt under september – oktober. Länsstyrelsen har uppgett att myndigheten under lång tid följt upp fiskvandringen i länet både under vår och höst samt att det finns en mycket god grund för att öringens lekvandring i länet och i Valån sker under perioden 1 oktober – 15 november. Länsstyrelsen har dock inte visat något underlag för detta. Länsstyrelsen har också framhållit att det mest väsentliga – om villkor 4 ändras och flödet begränsas – är att säkerställa ett godtagbart högflöde under hela oktober. Mark- och miljööverdomstolen finner mot denna bakgrund att det inte framkommit tillräckliga skäl för att november ska omfattas av en hög minimitappning utan att höstperioden med hög minimitappning ska ändras till att avse endast oktober månad. November ska därmed ingå i vinterperioden med en minimitappning om 0,2 m³/s.

När det gäller vilken nivå som ska gälla för minimitappningen under höstperioden anges i provtappingsrapporten att passerbarheten är dålig vid det lägsta flödet (cirka 0,2 m³/s) och att definitiva vandringshinder finns på flera platser. Vidare anges att passerbarheten såg något bättre ut vid det intermediära flödet (cirka 0,5 m³/s), men att det för optimal passerbarhet sannolikt krävs både passageförbättrande åtgärder och ett flöde som minst motsvarar det högsta flödet vid provtappningarna (cirka 1 m³/s). I

rapporten anges att det intermediära flödet (cirka $0,5 \text{ m}^3/\text{s}$) förordas för sträckans värde som lekhabitat samt att flödet under uppvandring och lek sammantaget bör vara i storleksordningen $0,5 - 1,0 \text{ m}^3/\text{s}$ under hösten bl.a. för att öringen ska kunna passera den branta sträckan i vattendraget. Enligt länsstyrelsen är ett godtagbart högflöde $0,75 \text{ m}^3/\text{s}$.

Utifrån vad som framkommit av utredningen i målet och med hänsyn till att den högre minimitappningen endast avser en relativt kort period finner Mark- och miljööverdomstolen att det är en rimlig avvägning att flödet under höstperioden ligger på den nivå som mark- och miljödomstolen beslutat. Minimitappningen för höstperioden ska alltså inte ändras, utan bolagets överklagande avslås i denna del.

Bolaget har även yrkat att minimitappningen för perioden 1 april – 31 maj ska ändras från $0,75 \text{ m}^3/\text{s}$ till $0,5 \text{ m}^3/\text{s}$. Länsstyrelsen har inte presenterat något underlag för varför minimitappningen ska vara $0,75 \text{ m}^3/\text{s}$ även under vårperioden. I provtappningsrapporten anges att det är viktigt att flödestoppar över $1,0 \text{ m}^3/\text{s}$ tillåts under främst våren och att sådana flödestoppar lämpligen kopplas till naturligt förekommande högflöden i ån. Men där finns ingen rekommendation om storleken på minimitappning för våren. Mark- och miljööverdomstolen bedömer att det inte har framkommit tillräckliga skäl till att minimitappningen under april och maj ska vara $0,75 \text{ m}^3/\text{s}$. Nivån ska därför ändras enligt bolagets yrkande.

Sammanfattningsvis ska villkor 4 i mark- och miljödomstolens dom ändras i enlighet med domslutet. Överklagandet i övrigt ska avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B

Överklagande senast 2021-04-16

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Karin Wistrand och Ingrid Åhman, tekniska rådet Dag Ygland samt hovrättsrådet Ulf Wickström, referent.

Föredragande har varit Ulrika Agerskans.

VÄNERSBORGS TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2019-12-13
meddelad i
Vänerns borg

Mål nr M 3918-18

SÖKANDE

Hättsjön Förvaltning AB

Ombud: Advokat A L A

SAKEN

Ansökan om tillstånd till ombyggnad och drift av Valåsens kraftstation samt lagligförklaring av befintliga anläggningsdelar i Karlskoga kommun

DOMSLUT

Tillstånd

Mark- och miljödomstolen lämnar Hättsjön Förvaltning AB tillstånd enligt 11 kap miljöbalken till ombyggnad och drift av Valåsens vattenkraftverk innefattande

- avledning av den vattenmängd som turbinerna förmår sluka, nominellt högst 3 m³/s,
- anläggande av en överfallsdamm ca 100 m uppströms den befintliga reglerdammen och med denna dämna upp vattnet i Valån till de nivåer som dammens utförande medför,
- partiell utrivning av befintlig reglerdamm,
- anläggande av en ca 100 m lång mur i anslutning till befintlig intagskanal,
- uppgrävning och renovering av den igenlagda intagskanalen samt anläggande av kulvert,
- samt biotopvårdande åtgärder i åfåran mellan den nya överfallsdammen och den befintliga reglerdammen.

Dok.Id 432987

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 1070 462 28 Vänerns borg	Hamngatan 6	0521-27 02 00 E-post: mmd.vanersborg@dom.se www.vanersborgstingsratt.domstol.se	0521-27 02 80	måndag – fredag 08:00–16:00

Lagligförklaring

Mark- och miljödomstolen lagligförklarar befintliga anläggningsdelar bestående av befintlig reglerdamm, intagskanal, turbinintag, tub, kraftverk samt utloppskanal.

Villkor

Mark- och miljödomstolen föreskriver att tillståndet ska förenas med följande villkor för utförande av anläggningsåtgärder samt drift av vattenkraftverket:

1. Verksamheten ska utföras i huvudsaklig överensstämmelse med vad sökanden angett i ansökan eller i övrigt åtagit sig i målet
2. Kraftverket ska drivas som ett strömkraftverk och korttidsreglering får inte ske
3. En fiskväg ska anläggas förbi dammen, i huvudsaklig överenskommelse med vad som angivits i ansökningshandlingarna. Detaljutformningen av fiskvägen ska tas fram i samråd med länsstyrelsen. Om enighet inte kan nås får frågan hänskjutas till mark- och miljödomstolen för avgörande.
4. Förbi reglerdammen till Valån ska det släppas en minimitappning enligt nedan.

0,20 m ³ /s	16 november – 31 maj
0,75 m ³ /s	1 april – 31 maj
0,35 m ³ /s	1 juni – 30 september
0,75 m ³ /s	1 oktober – 15 november

Eller tillrinningen om den är lägre. Minimitappningen ska släppas till Valån och genom fiskvägen när den har byggts.

5. Ett fingaller med lutningen 35 grader mot horisontalplanet samt spaltvidden 18 mm ska installeras vid det nya förlängda kanalintaget. I anslutning till fingallret ska en flyktväg för fisk anordnas. Genom flyktvägen ska släppas minst 30 l/s av minvattenföringen. Detaljutformningen av galler och flyktväg ska tas fram i samråd med länsstyrelsen. Om enighet inte kan nås får frågan hänskjutas till mark- och miljödomstolen för avgörande.
6. Biotopvårdande åtgärder ska utföras i åfåran i enlighet med vad som angivits i ansökan.
7. Arbeten i vatten ska huvudsakligen ske bakom fångdammar och under perioder med låga flöden och erforderlig beredskap ska finnas för att undvika utsläpp av förorenande ämnen.
8. Mjuka övergångar avseende flödesförändringar i Valån på grund av driften av kraftverket ska i möjligaste mån tillämpas.
9. Sökanden ska anordna en pegel för digital avläsning av vattennivån uppströms dammen.
10. Arbetsmaskiner ska om möjligt använda miljöklassade drivmedel och oljor och flytande kemikalier och avfall ska förvaras på ett säkert sätt.
11. Sökanden ska senast två månader efter att tillståndet tagits i anspråk ge in förslag till kontrollprogram för anläggnings- och driftskedet till tillsynsmyndigheten

Arbetstid

Arbetena ska vara utförda inom 5 år från den dag tillståndsdomen vinner laga kraft.

Oförutsedd skada

Anspråk i anledning av oförutsedd skada får framställas inom till 5 år räknat från utgången av arbetstiden.

Ersättningsfri andel

Den förlust som sökanden enligt 31 kap. 22 § miljöbalken är skyldig att underkasta sig utan ersättning, ska bestämmas till en tjugondel av produktionsvärdet av den vattenkraft som enligt tillståndet kan uttas vid kraftverket.

Strömfallsfastighet

Rätten att i kraftverket tillgodogöra sig vattenkraften i Valåsens kraftverk ska för framtiden vara förenad med fastigheten Karlskoga Valåsen 1:102, som strömfallsfastighet.

Miljökonsekvensbeskrivningen

Mark- och miljödomstolen godkänner den i ärendet inlämnade miljökonsekvensbeskrivningen.

Prövningsavgiften

Mark- och miljödomstolen fastställer prövningsavgiften till 17 200 kr. Avgiften är betald.

Ersättning för skada

Mark- och miljödomstolen ogillar Skand. Pol. Salt AB:s yrkanden om förlust av fastighetsvärde.

Yrkad fiskerätt

Mark- och miljödomstolen avvisar Skand. Pol. Salt AB:s yrkande om fiskerätt.

Rättegångskostnader

Sökanden ska betala ersättning för rättegångskostnader till Länsstyrelsen i Örebro Län med 52 000 kr och till Skand. Pol. Salt AB med 49 782 kr inklusive mervärdesskatt. På beloppen ska ränta utgå enligt lag från denna dag tills betalning sker.

ANSÖKAN

Yrkanden

Hättsjön Förvaltning AB (sökanden) yrkar att mark- och miljödomstolen lämnar sökanden tillstånd enligt 11 kap miljöbalken till ombyggnad och drift av Valåsens vattenkraftverk innefattande

- avledning av den vattenmängd som turbinerna förmår sluka, nominellt högst 3 m³/s,
- anläggande av en överfallsdamm ca 100 m uppströms den befintliga reglerdammen,
- partiell utrivning av befintlig reglerdamm,
- anläggande av en ca 100 m lång mur i anslutning till befintlig intagskanal,
- uppgrävning och renovering av den igenlagda intagskanalen samt anläggande av kulvert,
- samt biotopvårdande åtgärder i åfåran mellan den nya överfallsdammen och den befintliga reglerdammen.

Sökanden yrkar lagligförklaring av befintliga anläggningsdelar bestående av reglerdamm, intagskanal, turbinintag, tub, kraftverk samt utloppskanal.

Sökanden yrkar vidare att mark- och miljödomstolen föreskriver följande villkor för tillståndet.

- fastställer arbetstiden till 5 år från den dag tillståndsdomen vinner laga kraft,

- bestämmer tiden för anmälan av ersättning för oförutsedd skada till 5 år räknat från utgången av arbetstiden,
- godkänner den till ansökan bifogade miljökonsekvensbeskrivningen (MKB),
- samt fastställer att rätten till tillgodogörande av vattenkraften vid Valåsens kraftverk för framtiden ska vara förenad med fastigheten Karlskoga Valåsen 1:102, som ska utgöra strömfallsfastighet..

Villkorsförslag och övriga skyddsåtgärder

Förslag till villkor

Sökanden föreslår att det ansökta tillståndet förenas med följande villkor för utförande av anläggningsåtgärder samt drift av vattenkraftverket:

1. Verksamheten ska utföras i huvudsaklig överensstämmelse med vad sökanden angett i ansökan eller i övrigt åtagit sig i målet.
2. Kraftverket ska drivas som ett strömkraftverk och korttidsreglering får inte ske.
3. En fiskväg ska anläggas förbi dammen, i huvudsaklig överensstämmelse med vad som angivits i ansökningshandlingarna. Genom fiskvägen ska alltid släppas minst 0,2 m³/s, under perioden 1 april — 15 maj samt 1 september — 15 november gäller dock minst 0,4 m³/s, eller tillrinningen om den är lägre.
4. Ett fingaller med lutningen 35 grader mot horisontalplanet samt spaltvidden 18 mm ska installeras vid det nya förlängda kanalintaget. I anslutning till fingallret ska en flyktväg för fisk anordnas. Genom flyktvägen ska släppas minst 30 l/s av minvattenföringen.
5. Biotopvårdande åtgärder ska utföras i åfåran i enlighet med vad som angivits i ansökan.
6. Arbeten i vatten ska huvudsakligen ske bakom fångdammar och under perioder med låga flöden och erforderlig beredskap ska finnas för att undvika utsläpp av förorenande ämnen.

7. Sökanden ska senast två månader efter att tillståndet tagits i anspråk ge in förslag till kontrollprogram för anläggnings- och driftskedet till tillsynsmyndigheten, innefattande uppföljning av fiskvägens funktion enligt det åtagande som gjorts i målet.
 8. Sökanden ska anordna en pegel för digital avläsning av vattennivån uppströms dammen.
 9. Arbetsmaskiner ska om möjligt använda miljöklassade drivmedel och oljor och flytande kemikalier och avfall ska förvaras på ett säkert sätt.
-

Hättsjön Förvaltning AB (sökanden) har redovisat sin ansökan i huvudsak enligt följande

Orientering

Valåsens kraftverk är beläget vid Valåns utlopp i sjön Möckeln, strax sydost om Karlskoga. Verksamheten vid kraftverket upphörde 2010, men stora delar av anläggningen inklusive kraftverket och reglerdamm finns kvar. Hättsjön Förvaltning AB planerar nu att återuppta vattenkraftproduktionen och samtidigt förbättra fiskvandringen förbi anläggningen.

Förhållandena för kraftproduktion i området är goda och ett återupptagande av produktionen bedöms kunna ske samtidigt som vattenmiljön och förutsättningarna för fisk förbättras på platsen. Verksamheten vid kraftstationen har inte tidigare tillståndsprövats men det finns en lång historik av industriell produktion i området och utnyttjande av vattenkraften för denna.

Olika förslag på hur anläggningen ska utformas har utretts och valt alternativ utgörs av en ny självreglerande damm med en förlängd intagskanal i form av en mur som leder in vattnet till befintlig intagskanal. På detta sätt kan en naturlig fiskväg byggas

upp i åfåran bakom den nya muren som ansluter till en lägre öppning i nya självreglerande dammen.

Tillståndsansökan omfattar lagligförklaring av befintliga vattenanläggningar, tillstånd till bortledning av vatten för vattenkraftproduktion, utrivning av befintlig reglerdamm och anläggande av en ny damm uppströms med anslutande mur samt åtgärder i befintlig intagskanal som delvis fyllts igen. Som villkor för verksamheten föreslås anläggande av en fiskväg, fingaller med fiskavledare samt vissa biotopvårdande åtgärder.

Referenssystem

Samtliga höjduppgifter i ansökan och tillhörande bilagor hänför sig till höjdsystemet RH70 samt koordinatsystemet SWEREF 99 15 00. Höjdfix för anläggningen utgörs av en rostfri dubb som sitter i överkant på betongmuren till höger om utskovet i reglerdammen. Höjden är +124,78 i RH70.

Rättsliga utgångspunkter

Vid Valåsen låg ursprungligen Karlskogas äldsta järnbruk, uppfört på 1630-talet. Efter att järnhanteringen upphört anlades sågverk m m med fortsatt tillvaratagande av vattenkraften i Valån. I början av 1900-talet installerades turbiner och sågverksrörelsen expanderade under 1900-talet. Sedan 1988 bedrivs sågverksverksamheten av Moelven-koncernen som fram till 2011, då överlåtelse skedde till sökanden, även inkluderade vattenkraftverket.

Länsstyrelsen förbjöd under 2008 Moelven att utan tillstånd fortsätta att bedriva vattenverksamheten vid kraftverket samt att presentera en åtgärdsplan för anläggningarna. Efter överklagande kom frågan att prövas av Mark- och miljödomstolen vid Nacka tingsrätt genom dom 2010-02-26 i mål M 6050-08, se Bilaga 1:1. I domen prövades huruvida nuvarande anläggningar i form av kanal och regleringsdamm omfattas av hävdvunna rättigheter och domstolens slutsats var att sådana rättigheter inte förelåg. Med hänsyn till det sammanhang i vilket frågan prövades samt den ytterligare information som framkommit sedan tidpunkten för

prövningen skulle frågan om äldre rättigheter föreligger för i vart fall delar av anläggningarna idag kunna bedömas annorlunda, och uppdämning för kraftändamål på platsen har skett sedan mycket lång tid tillbaka. Med anledning av den meddelade domen togs vattenkraftverket ur drift 2010 och intagskanalen började fyllas igen. Detta arbete upphörde emellertid i samband med sökandens övertagande av anläggningen och anstånd begärdes hos länsstyrelsen med ytterligare åtgärder i avvaktan på tillståndsprövning av verksamheten. I samband med detta skedde även en lantmäteriförrättning för att åstadkomma lämplig fastighetsindelning samt säkerställa erforderliga rättigheter till förmån för kraftproduktionen.

Det kan konstateras att utnyttjande av vattenkraften vid Valåsen har ägt rum sedan lång tid tillbaka och därmed att i vart fall uppdämningen till förmån för kraftproduktionen får anses hävdvunnen. Förhållandena för produktion av vattenkraft är goda i området genom den betydande fallhöjden och möjligheten att utnyttja stora delar av den befintliga anläggningen. Samtidigt kan en ny utformning och placering av överfallsdammen medföra en möjlighet att skapa goda förhållanden i den naturliga åfåran samt till fiskvandring förbi kraftstationen.

Den nu aktuella ansökan har utformats som en ansökan om tillstånd enligt miljöbalken till framtida kraftproduktion vid Valåsens kraftverk i form av bortledning av vatten samt anläggande av ny damm. Någon magasinering av vattnet kommer inte att ske utan kraftverket kommer endast att utnyttja det vatten som kommer från den självreglerande dammen vid den uppströms belägna Angsjöns utlopp. Sökanden ansöker även om utrivning och ombyggnad av befintliga anläggningar. Eftersom dessa inte har tillståndsprövats ansöks även om lagligförklaring.

Rådighet

Genom avstyckning från industrifastigheten Karlskoga A som ägs av Moelven Valåsen AB bildades en ny fastighet, Karlskoga Valåsen 2:102, som tillhör sökanden och på vilken kraftstationsbyggnaden är belägen. Till den nybildade fastigheten har knutits ett antal servitut som ger den nybildade fastigheten

rätt att nyttja fastigheten Karlskoga X, som ägs av M och C B, för att ansöka om tillstånd till kraftproduktion samt nyttja fastigheten för de anläggningar som tillhör kraftproduktionen, se Bilaga 4:2. Den nya överfallsdammen är belägen på fastigheten Karlskoga D, som tillhör Karlskoga Golfklubb.

Genom servituten som knutits till Karlskoga Valåsen 2:102 har sökanden rådighet över den del av Valån som är belägen inom fastigheten Karlskoga X. Sökanden har således rådighet över mer än hälften av fallsträckan, och därmed utbyggnadsvitsord enligt 2 kap 8 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet, vilket innebär en rätt att förfoga över vattenkraften i hela fallsträckan mellan dämmningsgränsen vid intaget till kanalen ned till utloppet i sjön Möckeln.

Lagligförklaring

Sökanden har yrkat lagligförklaring jämlikt 17 § lagen (1998:811) om införande av miljöbalken (MP) av befintliga anläggningar, eftersom denna inte varit föremål för tillståndsprövning. Anläggningarna består av befintlig regleringsdamm, intagskanal och tub, kraftstation samt utloppsledning.

Vissa ombyggnader av kraftverket skedde 1946 men därefter har inga större förändringar skett. Intagstuben byttes år 2006 ut mot en ny tub. Dammen har funnits på platsen i vart fall sedan slutet av 1800-talet.

Enligt sökandens uppfattning har befintliga anläggningar tillkommit i enlighet med vid aktuell tidpunkt gällande vattenrättsliga bestämmelser.

Omgivningsbeskrivning

Allmänt

Valåsens kraftverk är beläget längst ner i Valåns vattensystem, där ån mynnar i sjön Möckeln på dess östra sida. Knappt 1 km uppströms nuvarande reglerdamm finns

Angsjön, där tidigare belägen damm rivits ut under 2018. Nästa sjö uppströms är Våtsjön som sedan 2014 har tillstånd och regleras för Våtsjötorps kraftverk.

Sträckan mellan Angsjön och Möckeln är ca 5 km lång. Längs naturfåran växer lövnaturskog och de utpekade nyckelbiotoperna längs sträckan karaktäriseras främst av stora botaniska och ornitologiska värden som är kopplade till forsdimma med hög och jämn luftfuktighet.

Området uppströms Valåsens kraftverk ingår i område som utpekats som riksintresse för friluftslivet. Kring Angsjön finns höga naturvärden med skydd som naturreservat och sjön Möckeln med en längre sträcka av Valån ingår i ett vattenområde som pekats ut som nationellt särskilt värdefullt för sina kulturvärden då det visar hur en Bergslagsälv tidigare utnyttjats för ett stort antal vattenanknutna verksamheter med tonvikt på järn- och bergshantering men även träindustrier och andra vattenkraftdrivna verksamheter.

För en mer detaljerad beskrivning av omgivningsförhållandena samt miljökvalitetsnormer hänvisas till Bilaga 3 till ansökan. Nedan följer en kortare sammanfattning.

Naturmiljö

Uppströms Valån finns Angsjöns naturreservat med bl a förekomst av hårklomossa. Alldeles nedströms Angsjön och ned till mynningen i sjön Möckeln finns utpekade nyckelbiotoper med lövnaturskog längs vattendraget. Enligt artportalen finns hårklomossan vid några fyndplatsen i Valån och så även koncentrerat runt Angsjöns utlopp. Hårklomossan är fridlyst (se 8 § artskyddsförordningen 2007:845). Den är klassad som missgynnad i den nationella rödlistan.

Hydrologi och vattenmiljö

Valån utgör del av Gullspångsälvens vattensystem och tillhör huvudavrinningsområde Göta älv (5E108000). Valåns totala avrinningsområde är ca 127 km². Vattendraget avrinner, via sjöarna Våtsjön och Angsjön, till sjön Möckeln.

Följande karakteristiska flöden gäller för Valån vid dess utlopp i Möckeln (SMHI Vattenweb, 2016).

HQ50	12,7 m ³ /s
HQ10	10,1 m ³ /s
HQ2	7,0 m ³ /s
MHQ	7,4 m ³ /s
MQ	1,6 m ³ /s
MLQ	0,13 m ³ /s
LLQ	0,05 m ³ /s

Det finns två elfiskelokaler i Valån och elfisken har visat på förekomst av öring, lake, gädda, signalkräfta, småspigg, abborre, löja, bergsimpa, stensimpa, stäm och gers. Öring förekommer sannolikt sparsamt i hela avrinningsområdet. Det rör sig främst om s. k. strömstationära bestånd som lever hela livet i vattendraget eftersom förutsättningar för sjölevande öring till stor del saknas. Forssträckan mellan Möckeln och Valåsdammen faller brant med flera svåra passager för öring och utgör därför sannolikt ett naturligt vandringshinder för svagsimmande arter. Vid provfiske i Angsjön har framförallt abborre men även gers, löja och mört fångats.

En inventering av bottenfaunan har genomförts under 2011. Vid denna inventering påträffades totalt 44 arter av bottenlevande insekter, vilket klassas som högt, och individtätheten uppskattades till 1148 st per m², vilket klassas som mycket högt. Dock påträffades endast enstaka bäcksländor och tätheten av många andra arter och grupper var också mycket låg. Vid inventeringen påträffades bäckbaggearten *Stenelmis canaliculata* Lv, som är lokalt eller regionalt ovanlig. Inga stormusslor påträffades.

I Artportalen finns förekomst av utter registrerad.

Kulturmiljö

Den herrgårdsbyggnad som finns ca 200 m norr om Valåsdammen har tillsammans med området kring herrgårdsbyggnaden ett stort kulturhistoriskt värde. Detta område består av diverse uthus och ekonomibyggnader från 1600-talet och framåt. Inom området finns också en dammbyggnad, grunder efter såg och kvarn, en hammarsmedja och en sentida runristning. Längre nedströms mot Möckelns mynning återfinns en borttagen hyttplats, där det funnits masugn, rostplats och kolhus.

Miljö kvalitetsnormer

Valån är utpekad som vattenförekomst: Valån mellan Våtsjön och Möckeln (5E657601-143165). Den ekologiska statusen för vattenförekomsten har klassificerats som otillfredsställande. Fisksamhällets sammansättning har varit avgörande för bedömningen men vattenförekomsten har även försurningsproblem. Det förekommer dessutom reglering och vandringshinder i anslutning till vattenförekomsten. Vattenförekomsten omfattas av tidsundantag, i form av tidsfrist till 2021, från att uppnå miljö kvalitetsnormen god ekologisk status.

De båda omgivande vattenförekomsterna sjöarna Våtsjön (SE 5E657575-143299) respektive Möckeln (5E657087-142355) uppnår båda endast måttlig ekologisk status. Våtsjön har problem med försurning, konnektivitet och flödesregleringar, där sjöns försurningsstatus har varit avgörande för bedömningen. Möckeln påverkas av problem med konnektivitet, morfologiska förändringar och särskilda förorenande ämnen, där zink överskrider gränsvärdet. För Möckeln är det bottenfaunan som varit avgörande för bedömningen.

Utformning av befintlig anläggning

Valåsens kraftverk består av en regleringsdamm från vilken en öppen utloppskanal leder fram till en starkt lutande intagstub i trä som ansluter till kraftstationen som är belägen inom sågverksområdet. Kraftverksbyggnaden är försedd med ett aggregat med en maximal effekt om ca 830 kW. Turbinens nominella slukförmåga är ca 3 m³/s. Kraftverket nyttjar en fallhöjd på ca 35 m, från intaget vid intagskanalen

(vattenyta ca +124), ner till kraftverket i Valåns utlopp i Möckeln (vattenyta ca +89).

Valåsdammen har en höjd på ca 4 m och består från vänster till höger av en kortare anslutningsdamm, ett ca 2,8 m brett bräddöverfall/flottningsränna, ett luckutskov med fem spettluckor (4x0,9 m + 1x1,3 m) och en anslutningsdamm mot åns högra sida. Ca 10 m till höger om reglerdammen ligger det som tidigare var inloppet till intagskanalen som idag är igenlagt. Bräddöverfallets krön ligger på nivån +123,52 medan tröskelnivån på luckutskovet ligger på +121,92. Betongkrönet ligger på ca +124,8. Dammens totala avbördningskapacitet vid vattennivån +124,1 m är ca 27,5 m³/s.

Dammen har en dämningpåverkan knappt 1 km uppströms i Valån och håller ett nästan obetydligt vattenmagasin om ca 20 000 m³ vid nivån +124,1. Vattennivån varierar normalt mellan +123,8 och +124,2 vid dammen.

Intagskanalen är/var totalt ca 340 m lång. De första 160 m är sedan år 2011 igenlagd. Resterande 180 m är en öppen kanal byggd längs slänten med en kanaldamm längs hela vänstra sidan. Kanalen har sin botten på ca +123 och bredden är ca 5 m i vattenlinjen. Vid änden på kanalen ligger intaget till tuben som för vattnet vidare ner till kraftverket inne på sågens område.

Från intaget leds vattnet via en starkt lutande trätub till kraftverksbyggnaden som är belägen inom området för Valåsens sågverk. Tuben har diametern ca 1,4 m och är, förutom sträckningen under landsvägen och de sista ca 50 m, förlagd ovan mark. Tuben är totalt knappt 200 m lång. Intaget är försett med rengaller som rensas med maskin. Spaltvidden i gallret är ca 50 mm och lutningen är ca 75 grader i förhållande till horisontalplanet.

Utloppskulverten är ca 100 m lång och går under sågverkets mark och mynnar rakt västerut från kraftverket. För en närmare beskrivning av nuvarande anläggningsdelar hänvisas till Bilaga 2 till ansökan, avsnitt 3.

Planerade åtgärder och verksamhet

Anläggningsdelar

De anläggningsdelar som avses att bibehållas i befintligt skick är kraftverket med turbin, trätub och intag till tuben.

Planerade om- och nybyggnadsåtgärder beskrivs närmare i Bilaga 2 till ansökan, avsnitt 4, och består huvudsakligen av följande:

- Partiell utrivning av befintlig reglerdamm innebärande att luckor och gåtar rivs ut medan ovanpåliggande brobana bibehålls.
- Ny självreglerande överfallsdamm byggs över åfåran ca 100 m uppströms den befintliga reglerdammen som rivs ut. Den nya dammen byggs med en lägre tröskel till vänster som fisken kan passera igenom och inloppet till den nya förlängningen av intagskanalen byggs till höger på dammen.
- Från den nya dammen, ner till den gamla intagskanalen början, anläggs en ca 100 m lång betongmur med överfall så att vattnet kan ledas in i befintlig intagskanal. I intagskanalen anläggs ett fingaller med fiskavledare ner till åfåran.
- Mellan den nya dammen och befintlig reglerdamm (som partiellt rivs ut) återställs och biotopvårdas åfåran för att möjliggöra fiskvandring.
- Den ca 160 m långa sträckan av intagskanalen som är igenlagd, grävs fram och byggs upp alternativt förses med en eller två kulvertar. Den sista delen av intagskanalen som inte är igenlagd renoveras.

Dammanläggning och överfallsmur

Den nya överfallsdammen syftar till att hålla en jämn vattenyta i Valån, mellan Valåsdammen och den uppströms belägna Angsjön. Dammen blir ca 40 m bred och kommer att gå över hela åfåran. Till vänster på dammen planeras en grundare tröskel för minimivattenföring och där fisken kan vandra. Därefter kommer ett ca

18 m långt bräddöverfall med en överkant på nivån +124,27. Till vänster om bräddöverfallet kommer ett ca 2 m brett högre parti med överkanten på +124,70. Det är mot den delen som den ca 100 m långa överfallsmuren ansluter. För att kunna leda in vattnet till den befintliga intagskanalen byggs en ca 100 m lång överfallsmur, från nya självreglerande överfallsdammen ner till bef. inlopp till intagskanalen. Muren har sin överkant på +124,32. Så vid höga flöden kommer muren agera som ett långt självreglerande bräddöverfall. Muren grundläggs troligtvis på berg. Längst till höger på dammen ligger inloppet till intagskanalen med en ca 7 m bred öppning.

Återställning av igenlagd intagskanal och upprustning av resterande del av kanalen

Då de första 160 m av den befintliga intagskanalen är igenlagd med jordmassor måste denna grävas ur. Kanalen kommer sedan byggas upp igen med en ny tätande damm längs vänster sida. På två platser längs kanalen kommer det anläggas överfarter. Dessa byggs upp med trummor eller halvbågar med erforderliga kross- och fyllningsmaterial ovan.

Det uppskattas vara ca 1500 m³ fyllnadsmassor som kommer att grävas ur. En del av massorna kan fyllas upp på ytor runt omkring kanalen. En del kan också läggas ut på utpekad plats inom herrgårdsområdet. Övriga massor kommer att tas om hand beroende på skick och behov. I första hand kommer då golfbanan och sågen erbjudas massorna. Resterande bef. kanal på ca 180 m rensas och rustas upp.

Fiskväg

Med framtaget förslag behöver inte en traditionell teknisk fiskväg byggas upp utan man utnyttjar den befintliga åfåra som kommer fram bakom nya intagskanalens förlängning. Sträckan kommer att behöva kompletteras med en del fyllnadsmassor och fiberduk samt natursten. Uppbyggnaden anpassas så att åfåran ansluter till det låga partiet till vänster den i nya självreglerande överfallsdammen. Det kan också komma att behövas vissa justeringar vid utrivningen av den bef. reglerdammen, och då framförallt kring trösklarna. Åfåran kommer få en lutning på ca 2-3 %.

Fingrind och avledare

Vid den nya förlängda intagskanalen kommer en avstängningsanordning byggas. I anslutning till den kommer en fingrind installeras. Genom att ha fingrinden före den gamla intagskanalen kommer man fånga upp fisken innan den tagit sig in i gamla intagskanalen. Och oönskat skräp kommer att kunna fångas upp och ledas ner i gamla åfåran istället. Fingrinden kommer att föras med spaltvidd 18 mm och en lutning på ca 35°. Från fingrinden kommer en avledare byggas som leder ner fisk till åfåran precis intill. Av figur 1 i aktbilaga 17 framgår att intagsgallret blir 3,0 m brett och att det får en yta på ca 9 m² varför vattenhastigheten blir så låg att gallret väl torde möjliggöra en god avledning av fisk.

Vattenhushållning

Planerade åtgärder har anpassats för att Valåsens kraftverk ska fungera som ett strömkraftverk innebärande att det är de naturliga tillflödena tillsammans med regleringen vid det uppströms belägna Våtsjötorps kraftverk som avgör tillrinningen till kraftverket. Våtsjötorps kraftverk har ett avrinningsområde om ca 85 km² och svarar för ca 65 % av tillflödet till Valåsens kraftverk medan resterande del är oreglerad.

Normal vattenyta vid dammen förväntas vara ca +124,25. Bräddöverfallet kommer att ha sin överkant på +124,27 och den långa muren sin överkant på +124,32 och vid dessa högre vattennivåer rinner således vatten över dammen respektive murkrönet.

För att minska miljöpåverkan i strömområdet nedströms Valåsdammen planeras en kontinuerlig minimitappning genom dammen. Storleken på minimitappningen har utretts bl.a. genom provtappning av varierande flöden vid Valåsdammen.

En säsong varierad minimitappning (eller tillrinnande vattenmängd) planeras enligt följande:

- minst 0,2 m³/s under perioden 16 maj - 31 augusti samt 16 november- 31 mars

- minst 0,4 m³/s under perioden 1 april — 15 maj samt 1 september — 15 november.

0,2 m³/s motsvarar ca 50 % över den oreglerade medellågvattenföringen (0,13 m³/s) på platsen och ca 12 % av medelvattenföringen (1,6 m³/s).

För att bibehålla minimitappningen behöver kraftverket vara avställt vid vattennivåer om +124,1 eller lägre så att all tillrinning rinner genom lågpartiet på nya dammen och ner till spillfåran. Vid +124,1 är flödet genom lågpartiet 0,2 m³/s. Under perioderna med högre minimitappning plockas en sät bort i lågpartiet så att 0,4 m³/s avbördas vid +124,1.

Start och stopp av kraftverket avses ske så att hastiga flödesförändringar i huvudfåran undviks i möjligaste mån. Genom att Angsjön är oreglerad kommer flödena på platsen att variera naturligt. Det innebär att minimitappningen kommer att överskridas många gånger per år. Detta sker varje gång tillflödet överskrider kraftverkets utbyggnadsvattenföring (ca 3 m³/s) plus den minimitappning som gäller, samt när tillflödet är lägre än kraftverkets lägsta vattenföring om ca 1 m³/s. Hur flödena kommer att fördelas mellan spillfåran och kraftverket framgår av simuleringar, se Teknisk beskrivning, Bilaga 3 till ansökan, avsnitt 4.5.

Alternativutredning

Nollalternativet enligt 6 kap miljöbalken ska beskriva en situation då ansökt verksamhet inte skulle komma till stånd. Utnyttjande av vattenkraften i Valån har skett sedan lång tid tillbaka vid den aktuella platsen och med nuvarande anläggningar i vart fall sedan slutet av 1800-talet och uppdämningen ännu längre. Länsstyrelsen har meddelat ett föreläggande om förbud mot verksamheten samt åtgärdsplan för underhållsåtgärder. Däremot finns ingen rätt eller skyldighet att riva ut befintliga anläggningar.

Vid dessa förhållanden är sökandens uppfattning att nollalternativet utgörs av rådande förhållanden, i linje med vad MÖD konstaterat i mål M 5874-16 avseende

Fagerdala kraftverk, dom daterad 2018-06-14. Ansökt verksamhet innebär i förhållande till nollalternativet en ökad konnektivitet i området med möjlighet för fiskpassage samt jämnare vattenståndsvariationer men också att en viss del av vattenföringen leds till kraftstationen istället för till den naturliga åfåran.

Alternativredovisningen har därför i första hand inriktats på att utreda lämpliga alternativa utformningar av den nya dammen med fiskpassage för att underlätta fiskvandring i området samtidigt som förutsättningarna för kraftproduktionen kvarstår och vattennivåerna uppströms huvudsakligen bibehålls. De alternativa utformningar och fiskvägar som har utretts presenteras närmare i Bilaga 3 till ansökan, avsnitt 4.

Miljökonsekvensbeskrivning

En beskrivning av förväntade miljökonsekvenser av ansökta åtgärder framgår av Bilaga 4 till ansökan, avsnitt 5.

Sammantaget bedöms projektet medföra positiva konsekvenser för den naturliga fiskfaunan ner till Möckeln från Våtsjön, genom förbättrade vandringsmöjligheter och återställda biotoper för lek och uppväxt. Hydrologiska förhållanden påverkas endast lokalt på den sträcka där bortledning sker till kraftverket men den planerade minimi-tappningen med högre flöden under vandringsperioden bedöms tillgodose möjligheten till fiskvandring och bibehållande av lekhabitat.

Negativa konsekvenser för fiskfaunan kan uppstå under anläggningsarbeten genom grumling. Dessa effekter bedöms dock bli av momentan karaktär med hänsyn till föreslagna skyddsåtgärder.

Då anläggningsdelarna till stor del är befintliga bedöms behovet av byggnadsåtgärder vara begränsat. Urgrävning av intagskanalen sker i torrhet och avsikten är att nyttiggöra rena schaktmassor i närområdet alternativt omhänderta dessa externt. Naturfåran är på vissa ställen brant och svårtillgänglig. Delar av växtligheten vid

det nya dammläget kommer att behöva röjas och avverkas. Mindre avverkning kan även krävas för tillfartsväg från befintlig landsväg.

Miljökvalitetsnormer för vatten

Åtgärderna påverkar i första hand kvalitetsfaktorerna hydrologisk regim och konnektivitet i berörd vattenförekomst, dvs Valån mellan Våtsjön och Möckeln (5E657601–143165). Genom att anläggningen drivs som ett strömkraftverk utan magasinering kommer flödet i åfåran att följa naturliga variationer och därmed kvalitetsfaktorn hydrologisk regim påverkas positivt i förhållande till dagsläget, trots en mer begränsad vattenförlust än idag. Genom undanröjande av vandringshinder förbättras även kvalitetsfaktorn konnektivitet. Biologiska kvalitetsfaktorer bedöms även påverkas långsiktigt positivt. Då de planerade åtgärderna endast berör ca 10 % av hela vattenförekomsten har de inte avgörande betydelse för möjligheten att uppnå aktuell miljökvalitetsnorm för vattenförekomsten men däremot finns en stor nytta med att möjliggöra passage förbi Valåsdammen då utrivning även skett av uppströms belägna Angsjödammen. Åtgärderna bedöms därför bidra till att förbättra förutsättningarna att klara miljökvalitetsnormen god ekologisk status 2021.

Planerad verksamhet bedöms inte påverka möjligheterna att uppnå miljökvalitetsnormerna för de båda omgivande vattenförekomsterna sjöarna Våtsjön (SE 5E657575-143299) respektive Möckeln (5E657087-142355). Dessa uppnår idag endast måttlig ekologisk status. Avlägsnandet av ett av vandringshindren i Valån bidrar dock till att återställa möjligheten till fiskvandring inom och mellan vattenförekomsterna.

Bygdeavgift

Den som har tillstånd till vattenverksamhet som innebär drift av vattenkraftverk ska betala en årlig bygdeavgift enligt 6 kap 1 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet (LSV), som ska bestämmas av mark- och

miljödomstolen. För vattenkraftverk är avgiftsenheter varje enhet installerad generatoreffekt som omfattar 10 kW intill 150 procent av effekten vid medelvattenföring och varje enhet om 20 kW därutöver. Avgift utgår dock inte om antalet avgiftsenheter är mindre än femhundra.

Märkeffekten på generatoren vid Valåsens kraftstation är 800 kVA MW, utbyggnads vattenföringen 3 m³/s och medelvattenföringen 1,6 m³/s, vilket innebär att bygdeavgift inte ska utgå.

Fiskeavgifter enligt 6 kap 5-6 §§ LSV

Med hänsyn till att det är fråga om en hävdvunnen uppdämning samt driften av kraftstationen villkorats av fiskeförbättrande åtgärder är sökandens uppfattning att det inte föreligger grund för uttag av fiskeavgift.

Fastighetsförhållanden m.m.

Strömfallsfastighet

Sökanden anser att rätten till tillgodogörande av vattenkraften vid Valåsens kraftverk för framtiden ska vara förenad med fastigheten Karlskoga Valåsen 2:102, som ska utgöra strömfallsfastighet.

Sakägarförteckning

En ansökan om tillstånd till vattenverksamhet ska enligt 22 kap 1 § 2 st 1 p miljöbalken innehålla en förteckning över de fastigheter som tas i anspråk för vattenverksamheten med uppgift om ägare och berörda innehavare av särskild rätt till fastigheterna. Vilka fastigheter som ska anses berörda av en vattenverksamhet framgår av 9 kap 2 § LSV. Enligt sökandens uppfattning är de fastigheter som förtecknats nedan att anse som vattenrättsliga sakägare i målet.

Fastighet	Ägare/adress	Berörd
Karlskoga A	Moelven Valåsen AB	Äger mark och vattenområde som berörs

Karlskoga B	Lowriders	Strandfastighet längs åfåran nedströms dammen.
Karlskoga Valåsen 2:5	Karlskoga Kommun	Del av åfåran nedströms dammen är belägen inom fastigheten
Karlskoga X	M och C B	Åfåran samt anläggningar är belägna inom fastigheten, som belastas av servitut till förmån för kraftproduktionen
Karlskoga C	Skandinaviska Pol Salt AB	Fastighet vid ladugårdsdammen
Karlskoga D	Karlskoga Golfklubb	Ägare till fastigheten inom vilken del av nya dammen är belägen samt hela åsträckan uppströms till Angsjön.

Ersättningsfrågor

Sökanden bedömer inte att ansökta åtgärder medför någon skada för berörda sakägare eller andra fastighetsägare eller rättighetshavare och någon ersättning erbjuds därmed inte i målet.

Det har förekommit skriftväxling mellan sökanden och ägaren av Karlskoga C, som haft synpunkter på framtida lägre vattenstånd i vattenområdet uppströms nuvarande damm. Sökanden har därvid meddelat att man inte anser att den aktuella fastigheten kommer att drabbas av någon ersättningsgill skada med anledning av ansökt verksamhet.

Tillåtlighetsfrågor

Allmänna hänsynsregler och miljökvalitetsnormer

Nedan följer en beskrivning av hur sökanden avser att iaktta miljöbalkens allmänna hänsynsregler i 2 kap miljöbalken.

Sökande har god lokalkännedom och erfarenhet av drift av liknande anläggningar. För utarbetande av det tekniska underlaget och miljöutredningar har expertis anlitats.

De utredningar som föregått denna ansökan har syftat till att identifiera risker med projektet och utforma förslag på hur dessa kan undvikas.

Den tekniska utformningen av de föreslagna anläggningarna och åtgärderna har skett utifrån idag gällande bästa möjliga teknik innebärande hållbara konstruktioner samt ett anläggande som medför liten miljöpåverkan. Fiskvägen har utformats utifrån förhållandena på platsen och de arter som förekommer i området.

Ansökta åtgärder innebär en begränsad användning av kemiska produkter, men i samband med upphandling och genomförande kommer dock krav att ställas på entreprenörer att använda miljöanpassade kemikalier.

Vattenkraftproduktion är en förnybar energikälla som är önskvärd ur ett samhällsperspektiv. Valåsens kraftstation har under lång tid utnyttjats för vattenkraftproduktion och anläggningar finns redan på platsen. I området finns bebyggelse och verksamheter som har anpassats till den reglering som förekommer idag och det är önskvärt att vattennivåerna bibehålls. Den nu föreslagna miljöanpassningen av anläggningen och verksamheten innebär förbättrade möjligheter att uppnå miljömål och miljökvalitetsnormer.

Ansökan avser fortsatt drift av kraftproduktion på en plats där sådan skett sedan mycket länge och befintliga anläggningar kan nyttjas. Val av en annan lokalisering av kraftverket innebär att vandringshinder på grund av kraftverksdammen skulle finnas kvar på aktuell plats och etablering av kraftverket inom ett idag opåverkat område. Detta skulle således innebära en större miljöpåverkan än ett återupptagande i befintligt läge.

Fiskvägens placering och utformning har utretts och den slutligt valda lösningen har anpassats till befintliga förhållanden i området.

Miljö kvalitetsnormer (2 kap 7 § 2 och 3 st)

De planerade åtgärderna bedöms förbättra förutsättningarna för att uppnå miljö-kvalitetsnormerna i den berörda vattenförekomsten. En temporär, begränsad påverkan på vattenkvaliteten uppkommer under anläggningsfasen men bedöms med god marginal uppvägas av långsiktigt positiva effekter.

Miljöbalken 11 kap 6 §

Som komplettering av ansökningshandlingarna inges bilagda ekonomiska kalkyl, som utvisar en god marginal för verksamhetens lönsamhet. Prövningen enligt 11 kap 6 § torde dock i huvudsak överensstämma med den prövning som ska ske enligt 2 kap 7 § miljöbalken, dvs utifrån ett helhetsperspektiv (jfr prop 2017/18:243 s 167).

Samråd

En redogörelse för det samråd som skett inför ansökan finns i Bilaga 3:1 till ansökan.

Prövningsavgift

Anläggningskostnaden för den planerade vattenverksamheten, i form av kostnad för fiskväg och övriga skyddsåtgärder, beräknas uppgå till ca 4 miljoner kronor.

Grundavgiften för prövningen av vattenverksamheten bör därför bestämmas till 15 000 kronor. Tilläggsavgift betalas med 0,1 öre per kWh beräknad årlig kraftproduktion under ett medelår, vilken i det aktuella fallet har beräknats till 2,2 GWh. Detta innebär en tilläggsavgift om 2 200 kronor.

INKOMNA YTTRANDE OCH SYNPUNKTER

Länsstyrelsen

Yrkanden

Länsstyrelsen tillstyrker ansökan under förutsättning att sökandens villkorsförslag revideras och kompletteras enligt följande.

Villkor 3 delas upp på två villkor.

En fiskväg ska anläggas förbi dammen, i huvudsaklig överenskommelse med vad som angivits i ansökningshandlingarna. Detaljutformningen av fiskvägen och avledaren tas fram i samråd med länsstyrelsen. Om enighet inte kan nås får frågan hänskjutas till mark- och miljödomstolen för avgörande.

Förbi kraftverket ska det släppas en mintappning enligt nedan.

0,2 m ³ /s	16 november – 31 maj
0,75 m ³ /s	1 april – 31 maj
0,35 m ³ /s	1 juni – 30 september
0,75 m ³ /s	1 oktober – 15 november

Eller tillrinningen om den är lägre. Mintappningen ska släppas till Valån och genom fiskvägen när den har byggts.

Villkor 7 ändras till:

Sökanden ska senast två månader efter att tillståndet tagits i anspråk ge in förslag till kontrollprogram för anläggnings- och driftskedet till tillsynsmyndigheten.

Nytt villkor

Mjuka övergångar avseende flödesförändringar till Valån p.g.a. driften av Kraftverket ska i möjligaste mån tillämpas.

Sammanfattning av länsstyrelsens ställningstaganden

Fungerande lösningar vid Valåsen är avgörande för sju vattenförekomster i Valåns vattensystem.

Stor vattenbortledning i ett litet vattendrag kräver en miljöanpassad mintappning för att säkerställa överlevnad av fisk och fiskvandring.

Miljökvalitetsnormer

Vattenförekomsten Valån mellan Våtsjön och Möckeln är klassad som otillfredsställande ekologisk status. Det är främst fisk och de hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna som är avgörande för bedömning. Enligt VISS ska miljökvalitetsnormen god ekologisk status uppnås till år 2021.

I MKB:n under punkt 5.5.1 drar sökanden slutsatsen att ansökt verksamhet inte försämrar statusen ytterligare avseende någon kvalitetsfaktor och att det därmed inte föreligger något hinder att uppnå gällande miljökvalitetsnorm för den berörda vattenförekomsten. Länsstyrelsen delar inte sökandens bedömning. Utifrån den praxis som utbildats vid EU-domstolen genom den s.k. Weserdomen, är domstolen skyldig att inte lämna tillstånd till ett projekt när projektet kan orsaka en försämring på kvalitetsfaktornivå eller när projektet äventyrar uppnåendet av en god status hos en ytvattenförekomst. I det här fallet ser Länsstyrelsen inte att projektet orsakar en försämring på kvalitetsfaktornivå, så avseende icke-försämringskravet delar vi sökandens uppfattning att hinder inte föreligger mot att meddela tillstånd. Dock räcker det inte att konstatera att det inte sker en försämring på kvalitetsfaktornivå, utan prövningen måste också ta hänsyn till projektets påverkan på möjligheterna att uppnå god status.

Fiskvägar

Länsstyrelsen anser i huvudsak att den planerade fiskvandringlösningen för uppströmsvandring vid Valåsens kraftverk är en bra lösning som även återskapar livsmiljöer i Valån. Ofta utgör själva inloppet till en fiskväg den svagaste länken vilket kan försämrar en annars bra lösning. Sökande behöver redogöra för hur inloppet till fiskvägen ska se ut för att fisk ska kunna passera på ett bra sätt. Generellt är det bra om inloppet skapar möjlighet för fisken att simma förbi hindret eftersom inte alla fiskarter har förmåga att hoppa. Vattendjupet behöver därför vara tillräckligt.

Sökande behöver redogöra för hur avledningen av fisk vid nedströmspassage ska fungera och i vilken mån större fiskar kan avledas med lösningen samt med så lågt flöde som 10 l/s i avledaren. I HaVs rapport 2013:14 skriver Sveriges främsta forskare gällande avledning av nedströmsvandrande fisk att "Flyktöppningens, och därmed hela åtgärdens, funktion är beroende av den mängd vatten som tappas i förbipassagen. Enkelt uttryckt, kan man säga att ju mer vatten som tappas genom förbipassagen, desto större sannolikhet att det funkar väl. Rekommenderade vattenmängder internationellt handlar om 2-10 % av flödet."

Minvattenföring

Som sagt är det främst fisksamhället som varit avgörande för bedömningen av vattenförekomstens status. Provfisken har genomförts i stora delar av Valåns vattensystem och samtliga visar på sämre än god status förutom provfisken nedströms Valåsens damm. Uppnående av god status för fisk är helt avgörande för att uppnå miljö kvalitetsnormen för vattenförekomsten. Öring har enbart påträffats nedströms Valåsens damm och spridning av öring längre upp i Valån är avgörande för klassningen av fisk i hela Valåns vattensystem. Det är därför extra viktigt att bevara och gynna öringbeståndet på sträckan för att spridning ska ske till uppströmsliggande sträckor och vattenförekomster. Forsen nedan Valåsens damm är rensad i vissa delar och det är en fördel och medför ingen större kostnad om sökande biotopvårdar så långt nedan dammen som möjligt. I stora delar omfattar det fastigheten X dvs. samma fastighet som den nuvarande dammen är belägen på.

Ansökan omfattar en stor vattenbortledning, 1-3 m³/s, från ett mindre vattendrag som Valån. När kraftverket är i full drift innebär det att en dubbelt så stor vattenmängd bortleds jämfört med vid kraftverket uppströms, vid Våtsjön (0,4-1,6 m³/s). Ju större vattenbortledningen är desto större negativa konsekvenser medför det för vattenmiljön, vilket innebär att minvattenföringens storlek blir extra viktig. Karlstad Universitet tillsammans med konsultfirman Elghagen fiskevård har genomfört en provtappning på sträckan och som redovisades av sökande i

samrådsprocessen (se bilaga 1). Provtappningsrapporten rekommenderar en generell mintappning om 0,2-0,5 m³/s och en högflödestappning om 0,5-1,0 m³/s. Under våren föreslås även tappningar överstigande 1,0 m³/s för att säkerställa ekologiska funktioner. Den av sökanden föreslagna generell mintappning är den lägst rekommenderade tappningen i provtappningsrapporten samt understiger den föreslagna högflödestappningen. Med tanke på den stora vattenbortledningen och att rekommendationerna i provtappningsrapporten inte följs anser Länsstyrelsen att förslaget äventyrar miljö kvalitetsnormen om god ekologisk status.

Länsstyrelsen anser därför att sökande ska ändra minvattenföringen så att den stämmer överens med de förslag som finns i provtappningsrapporten, både vad gäller den generella tappningen och högflödestappningen under vår och höst. När kraftverket startas kommer vattenföringen kraftigt att minska i naturfåran och sökande behöver därför redovisa hur mjuka övergångar kommer säkerställas för att undvika att fisk strandar eller fastnar i torrlagda delar av forsen. Förutom förekomst av bland annat sjövandrande öring finns i sjön Möckeln fisken vimma som leker i strömmande vatten i slutet av maj. Vimmans lekplatser kring Möckel är inte kända men Valåns nedre lopp utgör en lämplig lekmiljö för vimman och högflödestappningen behöver därför förlängas ytterligare fram till den 31 maj.

En tillräcklig minvattenföring kombinerat med fiskväg bedöms vara den viktigaste faktorn för att skapa förutsättningar att nå god ekologisk status i vattenförekomsten.

Förorenade områden

Tillståndsprövningen behöver även omfatta masshanteringen. Sökanden ska visa att planerad masshantering är lämplig och i enlighet med Naturvårdsverkets vägledning kring återvinning av avfall för anläggningsändamål.

Upplysningsskyldighet råder enligt 10 kap 11 § MB vilket innebär att om det under arbetet upptäcks en förorening, som kan medföra skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön, ska tillsynsmyndigheten kontaktas.

Tillsynsmyndighet är Karlskoga kommun.

Länsstyrelsen godtar sökandens förslag att en masshanteringsplan görs inom ramen för kontrollplanen.

Karlskoga Golfklubb

Karlskoga Golfklubb tillstyrker ansökan under förutsättning att följande beaktas.

Karlskoga Golfklubbs 18-hålsbana ligger på fastigheten D som berörs av ombyggnationen och driften av kraftstationen. Klubben har sitt vattenuttag till en bevattningsanläggning i Valån, som förser greener och utslagsplatser, och delvis fairway, med vatten.

Karlskoga Golfklubb har beslut från Länsstyrelsen i Örebro om vattenverksamhet i Valån daterad 2011-03-29, Dos. nr: 1883-VUT-102.

Klubben består av ca 1 700 medlemmar och besöks av ca 6 000 greenfeegäster per år. Det spelas normalt ca 25 000 ronder på vår 18-hålsbana under säsongen, klubbens verksamhet omsätter ca 8.5 MKR per år och sysselsätter ca 10 personer på heltid under högsäsong.

Golfsäsongen sträcker sig normalt under perioden april-oktober och bevattning sker vanligtvis från och med maj till slutet av september beroende på väderlek. Under högsäsong sker bevattning vid tre tillfällen under ett dygn, från kl. 22.00 till kl. 06.00. Vid extrem värme måste bevattning ske även dagtid.

Om ombyggnationen sker under normal golfsäsong måste vattentillgången till golfklubbens bevattningsanläggning säkerställas under hela perioden som ombyggnationen sker. Gräset på en golfgreen dör på några dagar utan vatten, via nederbörd eller konstbevattning, vilket skulle innebära att banan blir helt ospelbar till dess att det återigen finns tillgång till vatten och greenytan kan sås om. Detta skulle vara förödande för klubbens verksamhet och stora värden skulle gå förlorade.

Under vecka 28 år 2020 kommer SM genomföras i länet och det vore önskvärt att ombyggnationen inte förläggs under den veckan då två av klasserna spelas på golfklubbens anläggning.

Om vattentillgången kan säkerställas under tiden för ombyggnationen har Karlskoga Golfklubb inget övrigt att erinra mot ansökan.

Skand.PolSalt AB (bolaget)

Bolaget har summerat sina krav gällande sin fastighet C i huvudsak enligt följande.

1. Ett borttagande av nuvarande damm kommer att leda till ett borttagande av vattenspegel vid fastigheten C och utgör därmed en ekonomisk och skönmässig förlust för fastigheten. Se Skatteverkets beräkningar gällande fastighetsvärde och omgivning som påverkar fastigheters värde. Ersättning för denna förlust beräknad till 10 % av fastighetens värde, som enligt samtal med Länsförsäkringar Karlskoga uppgår till ca 600 000 kr = 60 000 kr.
2. Ytterligare skönhetsmässig förlust kommer att ske genom anläggning av en betongvägg i blickfånget tvärsöver nuvarande vattenspegel från fastigheten C. Se Skatteverkets beräkningar gällande omgivning som påverkar fastigheters värde. Bolaget förutsätter att växtlighet kommer att anläggas för att täcka betongväggen. Fastigheten kommer annars att skadas såväl skönhetsmässigt som ekonomiskt. Ekonomisk ersättning för denna skada inkluderas i punkten 1.
3. Utläggning av naturgrus på fastigheten C strandbrink ner mot Valån längs gränsen hela mot Valån.
4. Att C erkänns fiskerätt och att den fastställs samt skrivs in i fastighetsregistret. Enligt skrivelse från sökandens ombud daterat den 7 juli 2019.

5. Ersättning för direkta kostnader för bevakning av bolagets rättigheter enligt fakturor som bilagts yttrandet. Yrkandet om ersättning för bolagets rättegångskostnader uppgår totalt till 39 825 kr exkl mervärdesskatt.
6. Bolaget erbjuder sökanden möjlighet att lösa in fastigheten Karlskoga C för 550 000 kr.

SÖKANDENS BEMÖTANDE AV INKOMNA YTTRANDE

Bemötande av länsstyrelsen synpunkter

Sökanden har medgivit länsstyrelsens villkorsyrkande vad avser villkor 3 första stycket, villkor 7 samt nytt villkor. Vad avser villkor 3 andra stycket yrkar sökanden följande villkor.

Förbi kraftverket ska det släppas en mintappning enligt nedan.

0,2 m ³ /s	1 november – 31 mars
0,5 m ³ /s	1 april – 31 maj
0,35 m ³ /s	1 juni – 15 september
0,5 m ³ /s	16 september – 31 oktober

Eller tillrinningen om den är lägre. Mintappningen ska släppas till Valån och genom fiskvägen när den har byggts.

Sökanden bestrider länsstyrelsens yrkande om ersättning för rättegångskostnader. Yrkandet kan inte bedömas som skäligt eftersom posterna 35 timmar inläsning, 32 timmar förberedelse samt 16 timmar muntlig förhandling inte är skäligt.

Bemötande av Karlskoga Golfklubbs synpunkter

Sökanden bekräftar härmed att arbetena kommer att anpassas till klubbens vattenintag och därmed om så erfordras förläggas i tid för att undvika golfsäsongen. Vidare åtar sig sökanden att göra uppehåll i arbetenas utförande under v 28 2020.

Bemötande av Skand.PolSalt AB:s yrkanden

Sökanden medger Skand.PolSalt AB:s yrkande om ersättning för rättegångskostnader om 39 825 kr exkl mervärdesskatt. Sökanden bestrider Skand.PolSalt AB:s samtliga yrkanden i övrigt.

DOMSKÄL

Mark- och miljödomstolen har den 13 november 2019 hållit huvudförhandling och syn på platsen.

I målet har miljöbalken i lydelse före 1 januari 2019 tillämpats.

Rådighet och miljökonsekvensbeskrivning

Genom avstyckning från industrifastigheten Karlskoga A som ägs av Moelven Valåsen AB bildades en ny fastighet, Karlskoga Valåsen 2:102, som tillhör sökanden och på vilken kraftstationsbyggnaden är belägen. Till den nybildade fastigheten har knutits ett antal servitut som ger den nybildade fastigheten rätt att nyttja fastigheten Karlskoga X, som ägs av M och C B. Den nya överfallsdammen är belägen på fastigheten Karlskoga D, som tillhör Karlskoga Golfklubb.

Genom ägande av fastigheten Valåsen 2:102 samt genom servituten som knutits till Valåsen 2:102 har sökanden den för ansökan erforderliga rådigheten.

Upprättad miljökonsekvensbeskrivning och övrigt underlag i målet innehåller tillräckligt underlag för att domstolen ska kunna pröva ansökan. Miljökonsekvensbeskrivningen får därmed anses uppfylla kraven enligt 6 kap. miljöbalken.

Förutsättningar för prövningen

Målet avser lagligförklaring av vattenanläggningar och tillstånd till vattenverksamhet. Möjligheten till lagligförklaring för anläggningar som används för

produktion av vattenkraftsel har numera upphört, se 17 a § MP (införd genom SFS 2018:1419). Bestämmelsen trädde i kraft den 1 januari 2019 och saknar övergångsbestämmelser. Den nya lydelsen av 11 kap. 6 § miljöbalken (införd genom SFS 2018:1407) ska enligt övergångsbestämmelserna inte tillämpas i pågående mål och ärenden. Mark- och miljööverdomstolen har dragit slutsatsen att lagligförklaring fortfarande är möjlig även för anläggningar som används för produktion av vattenkraftsel, om det sker i mål som pågick när bestämmelsen trädde i kraft vid årsskiftet 2018/2019 (se Mark- och miljööverdomstolens dom av den 27 juni 2019 i mål M 10797-17).

Vid bedömningen av lagligheten av en vattenanläggning som har tillkommit utan tillstånd före ikraftträdandet av miljöbalken ska de bestämmelser som gällde vid anläggningens tillkomst tillämpas, se 18 § MP. Av detta följer att miljökvalitetsnormerna inte är tillämpliga vid lagligförklaring. Se mark- och miljööverdomstolens dom den 30 november 2019 i mål M 3372-18.

Detta följer också av praxis som innebär att om utnyttjandet av den anläggning för vattenverksamhet som lagligförklaring söks för också kräver en tillståndsprövning enligt miljöbalken, måste frågan om lagligförklaring och tillstånd prövas samtidigt (jfr MÖD 2017:19). Detta innebär också att om tillstånd till den nu ansökta verksamheten inte kan ges finns inte heller förutsättningar att lagligförklara berörda anläggningar, eftersom mark- och miljödomstolen inte kan göra en självständig och från tillståndsfrågan fristående bedömning av om lagligförklaring ska ske (se Mark- och miljööverdomstolens beslut av den 22 februari 2018 i mål 8894-16).

Vattenanläggningarna i fråga och vattenverksamheten som de används till har ett direkt samband med varandra. Det är därför nödvändigt att prövningen av verksamheten och anläggningarna görs på ett sådant sätt att det kan föreskrivas ändamålsenliga villkor för både verksamheten och vattenanläggningarna.

Av nuvarande lagstiftning följer klart uttalat att en vattenkraftanläggning ska ha moderna miljövillkor, men även en prövning enligt miljöbalkens bestämmelser före den 1 januari 2019 får anses innebära att en prövning med avseende på att

anläggningen ska ha moderna miljövillkor i linje med dagens miljökrav och användande av bästa möjliga teknik inom ramen för vad som bestämmelserna i miljöbalken medger.

Domstolen inleder därför med att pröva huruvida tillstånd kan ges till den verksamhet som avses bedrivas med nu aktuella vattenanläggningar.

Tillstånd till vattenverksamhet

Mark- och miljödomstolen konstaterar inledningsvis att avgörande för huruvida tillstånd kan meddelas eller ej, till att börja med är huruvida den sökta verksamheten riskerar att äventyra uppnåendet av miljökvalitetsnormen god ekologisk status (jfr EU-domstolens dom C- 461/13, den s.k. Weserdomen). När det gäller frågan om verksamheten riskerar att äventyra möjligheten att uppnå miljökvalitetsnormen har mark- och miljööverdomstolen i dom den 30 oktober 2019 i mål M 3371-18 konstaterat att begreppet äventyra i sammanhanget bör avse att medvetet ta en så stor risk att den inte kan betraktas som acceptabel när det gäller möjligheten att uppnå rätt vattenkvalitet.

Sökanden har föreslagit att tillståndet förenas med villkor om fiskväg och minimitappning. Syftet är att förbättra upp- och nedströms vandring för fisk jämfört med dagens förhållanden. Det innebär att konnektiviteten i Valån kommer att förbättras mot hur förhållandena är idag. Ett tillstånd bedöms därför inte leda till någon otillåten försämring av vattenförekomstens ekologiska status i detta avseende. Även om berörd sträcka skulle kunna falla inom ramen för att vara en liten del av hela vattenförekomsten är detta dock inte helt relevant. In- och utflöden ur sjöar har särskilt högt ekologiskt värde och i det här fallet är berörd åsträcka ävenporten in till hela vattensystemet. I ån finns på berörd sträcka flera forsmiljöer samt minst två rödlistade fiskarter och även en vattenberoende moss, även om det är oklart om den återfunnits nedströms dammen finns där förutsättningarna för etablering av den. En överledning av vatten på en lång åsträcka som inte återförs till åfåran kommer att påverka åns delar nedströms dammen och därmed de hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna. Sökanden och länsstyrelsen har bedömt att

det inte sker någon försämring på kvalitetsfaktornivå till följd av den ansökta verksamheten. Även om underlaget för att bedöma detta är bristfälligt anser även domstolen att med lämpliga villkor om en varierad minimitappning torde inte någon försämring av de hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna uppstå i sådan utsträckning att det sker en otillåten försämring i detta avseende. Inte heller kan det anses att ansökt verksamhet äventyrar möjligheten att uppnå målet god ekologisk status i vattenförekomsten i dess helhet.

För att en vattenverksamhet ska få bedrivas krävs att dess fördelar från allmän och enskild synpunkt överväger kostnaderna samt skadorna och olägenheterna av den (se 11 kap. 6 § miljöbalken i dess lydelse före den 1 januari 2019). Den samhälls-ekonomiska bedömningen ska baseras på en ekonomisk analys av rimlig omfattning. Något krav på matematisk exakthet i de ekonomiska beräkningarna bör inte uppställas (prop. 1997/98:45, del 2, s. 129). Sökanden har beräknat att värdet av kraftverkets elproduktion överstiger anläggnings- och driftskostnaderna. Domstolen har inget att invända mot den beräkning av intäkterna och kostnader för drift och underhåll som sökanden redovisat. I bedömningen ska även skador och olägenheter till följd av verksamheten vägas in. Med beaktande av att de faktiska förhållandena på platsen utgör nollalternativet samt att skadorna och olägenheterna av verksamheten då är begränsad till den ökade vattenbortledningen från åfåran bedömer domstolen att fördelarna med den ansökta verksamheten, med de åtgärder som domstolen föreskriver i fråga om fiskväg och minimitappning överstiger de kostnaderna och olägenheterna som den medför. Den ansökta verksamheten kan därför tillåtas med beaktande av bestämmelsen i 11 kap. 6 § miljöbalken i dess lydelse före den 1 januari 2019.

Den nya reglerdammen innebär att en uppdämning av vattnet i Valån kommer att ske på visst sätt. Normal vattenyta vid dammen förväntas vara ca +124,25. Bräddöverfallet kommer att ha sin överkant på +124,27 och den långa muren sin överkant på +124,32 och vid dessa högre vattennivåer rinner således vatten över dammen respektive murkrönet. Uppdämningen avviker inte nämnvärt från dagens förhållanden, enligt uppgift varierar vattenytan idag mellan +123,8 och +124,2 m.

Domstolen bedömer att den vattenverksamhet, dämning av vattnet, som följer av nu ansökta åtgärder kan tillåtas. För tydlighetens skull bör detta framgå av tillståndet.

Sammanfattningsvis anser domstolen att den ansökta verksamheten kan tillåtas med hänsyn till de bestämmelser domstolen har att tillämpa dock med de villkor och försiktighetsmått som anges i domslutet.

Lagligförklaring

Eftersom mark- och miljödomstolen nu anser att tillstånd till sökt verksamhet kan ges föreligger inte hinder att lagligförklara berörda anläggningsdelar av denna anledning.

Intagskanal, tubintag, tub, kraftverksbyggnad och utloppskanal kan inte anses ha påverkat något enskilt eller allmänt intresse av betydelse när de anlades.

Anläggningarna får därför anses vara lagligt tillkomna och kan lagligförklaras.

Enligt 17 § MP (införd genom SFS 2018:1419) framgår att om det begärs tillstånd att ändra en vattenanläggning som har tillkommit utan tillstånd före miljöbalkens ikraftträdande, ska ansökan samtidigt göras om prövning av anläggningens laglighet. Ansökan omfattar ett yrkande om lagligförklaring av regleringsdammen och tillstånd till partiell utrivning av denna varför domstolen har att pröva dessa frågor. Vad avser nuvarande regleringsdamm har den enligt uppgift funnits på plats åtminstone sen 1800-talet. Det finns ingen anledning att anta annat än att även denna tillkommit i enlighet med de bestämmelser som kan ha gällt vid tidpunkten för dess uppförande. Av praxis följer att om utnyttjandet av den anläggning för vattenverksamhet som lagligförklaring söks för också kräver en tillståndsprövning enligt miljöbalken, måste frågan om lagligförklaring och tillstånd prövas samtidigt (jfr MÖD 2017:19). I det här fallet ska dammen delvis rivas ut och utnyttjas som en del i den fiskväg som ska anläggas och som är ett villkor för nu meddelat tillstånd till ansökt verksamhet. Vidare är det nödvändigt att delar av dammbyggnaden finns kvar för att bibehålla vägbron på platsen. Dammen i sin nuvarande utformning medför i och för sig uppdämning av vatten vilket är en tillståndspliktig

vattenverksamhet, men det finns inga skäl att nu närmre gå in på frågan att pröva den vattenverksamhet som dammen i sitt nuvarande utförande innebär, eftersom tillstånd till den verksamhet som ansökan nu avser innebär att den ska delvis rivas ut. Domstolen noterar också att ansökan inte omfattar tillstånd till dämning av vatten med dammen i sitt nuvarande utförande. Domstolen bedömer därför att nuvarande regleringsdamm kan lagligförklaras och tillstånd kan ges till ombyggnad av den och den inverkan på vattenförhållandena som kvarvarande delar av dammen har.

För det fall nu meddelat tillstånd enligt ansökan inte tas i anspråk innebär lagligförklaringen av dammen således inget tillstånd att med den nuvarande dammen dämna vatten utöver vad som eventuellt kan följa av någon gällande äldre rättighet.

Villkor

Dagens syn på vattenmiljöns betydelse som bl.a. fastslås i EU:s ramdirektiv för vatten ställer enligt domstolens uppfattning höga krav på skyddsåtgärder. I det här målet är det främst fråga om att i första hand ha en fungerande fiskväg och tillräckliga skyddsåtgärder vad avser minimitappning, galler och flyktväg.

Vad avser föreslagen fiskväg anser domstolen att detta är en lämplig och tillräcklig åtgärd för att förbättra passagen förbi befintlig och ny regleringsdamm för förekommande fiskarter och annan fauna. Den slutliga utformningen bör ske med i samråd med tillsynsmyndigheten. Funktionen av fiskvägen och upprätthållandet av en ekologiskt acceptabel miljö i vattendraget nedströms dammen är beroende av en lämplig minimitappning. Såväl sökanden som länsstyrelsen grundar sina förslag till minimitappning på bedömningar från utförda provtappningar. Sådana bedömningar får anses behäftade med viss osäkerhet och med hänsyn till åns miljö med forsar och andra skyddsvärda miljöer nedströms dammen och beaktande av försiktighetsprincipen bedömer domstolen dock att länsstyrelsens förslag till varierad minimitappning bättre motsvara de krav som kan ställas avseende minimitappning till åfåran med hänsyn till bl. a. fiskvandring. Ett sådant villkor om

minimitappning i enlighet med länsstyrelsens förslag kan inte heller anses orimligt vid en skälighetsavvägning enligt 2 kap. 7 § miljöbalken.

Vad gäller fingaller så kan sökandens förslag i stort accepteras. Det är viktigt att vattenhastigheten genom gallret understiger 0,5 m/s vilket är en förutsättning för en godtagbar funktion av gallret. Vid redovisad utformning och lutning av gallret torde vattenhastigheten understiga 0,5 m/s men den närmre utformningen av galler och flyktväg bör dock utföras i samråd med tillsynsmyndigheten så att en godtagbar funktion till skydd för fisk uppnås i såväl vattenhastighet genom gallret som avledning av fisken till huvudfåran.

Övriga villkor är i huvudsak enligt med vad sökanden redovisat och medgett och är enligt domstolens uppfattning ändamålsenliga.

Övriga frågor

Skand. Pol. Salt AB har yrkat ersättning för förlust av fastighetsvärdet beträffande fastigheten C med anledning av sökandens ansökta verksamhet. Mark- och miljödomstolen anser inte att det är visat att sökandens ansökta verksamhet kommer att leda till åberopad förlust av fastighetsvärdet. Yrkandena i den delen ska därför ogillas.

Skand. Pol. Salt AB:s yrkande om fiskerätt omfattas inte av mark- och miljödomstolens prövning av tillståndsansökan. Yrkandet ska därför avvisas.

Sökanden har medgett Skand. Pol. Salt AB:s yrkande om ersättning för rättegångskostnader, varför bolaget ska tillerkännas begärd ersättning.

Enligt 25 kap. 2 § miljöbalken ska sökanden i ansökningsmål om vattenverksamhet, svara för sina egna och motparternas kostnader vid mark- och miljödomstolen. Kostnaden ska vara skälig i förhållande till målets art och motsvara sådana intressen

som respektive part företräder. Endast sådant arbete som är en direkt följd av rättegången får anses vara ersättningsgillt som rättegångskostnader och inte arbete eller tidsspillan som i övrigt har förorsakats av mellanhavandet med motparten.

Länsstyrelsen har yrkat ersättning för sitt arbete i målet med 78 400 kr för totalt 98 timmars arbete. Länsstyrelsen har bl. a. yrkat ersättning för 35 timmar inläsning av handlingar och yttrande, 32 timmar förberedelse inför förhandling samt 16 timmar muntlig förhandling två personer á 16 timmar. Länsstyrelsens kostnadsyrkande i målet är med beaktande av målets karaktär och omfattning osedvanligt högt. Huvudförhandlingen och synen har inte heller varat i 16 timmar. Med hänsyn härtill anser Mark- och miljödomstolen att skälig tidsåtgång för länsstyrelsens arbete med målet ska uppgå till totalt 65 timmar. Skälig ersättning för länsstyrelsens rättegångskostnader anser domstolen därmed ska bestämmas till 52 000 kr.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (MMD-01)

Överklagande senast den 3 januari 2020.

Titti Heina

Nils-Göran Nilsson

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Titti Heina, ordförande, och tekniska rådet Nils-Göran Nilsson samt de särskilda ledamöterna Ola Broberg och Caj Rooslund.